

УДК 347.73 (477)

Мушенюк Віктор Васильович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії права,
міжнародного права та приватного права
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин та права
Київського міжнародного університету
ORCID: 0000-0003-0411-7567*

<https://doi.org/10.25313/3083-7774-2026-4-4>

ПОДАТКОВО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ: ГЕНЕЗИС ВІДНОСИН ДО ПОЧАТКУ ТА У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Вступ. В статті охарактеризовано податково-правові засади державної політики забезпечення енергетичної безпеки в Україні. Зокрема, досліджено в генезис впливу діючого із 1991 року до початку оголошення правового режиму воєнного стану (2022 р.) та у період його дії (до даного часу) податкового механізму на формування фінансово-господарського стану, стабільності виробників та оптових постачальників електричної енергії та енергетичної безпеки держави.

Метою статті є спроба охарактеризувати податково-правові засади державного забезпечення енергетичної безпеки в Україні в історичному аспекті та особливості формування фінансово-господарського стану виробників електричної енергії в різні періоди, а також надати пропозиції щодо інструментів правового регулювання величини показника податкового навантаження на таких виробників та визначити загальні пріоритетні напрями лібералізації державної податкової політики щодо суб'єктів ринку електроенергії в період воєнного стану в Україні.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження виступили нормативно-правові акти України: Податковий кодекс України, закони України «Про систему оподаткування», «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи», «Про ринок електричної енергії», «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану», Енергетична стратегія України на період до 2050 року та інші законодавчі акти України.

Методологічну основу дослідження становлять наступні методи. Теоретичні методи: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення підходів до податково-правових механізмів стимулюючого впливу на виробників та оптових постачальників електричної енергії як елементів забезпечення енергетичної безпеки; абстрагування та специфікація структурних компонентів загальної системи оподаткування зазначених суб'єктів. Емпіричні методи: оцінка та узагальнення можливостей удосконалення вітчизняного податкового законодавства щодо процедур забезпечення енергетичної безпеки у період правового режиму воєнного стану, а визначення перспектив повоєнної відбудови та євроінтеграції.

Результати. Визначено особливість адміністративно-правового регулювання відносин забезпечення енергетичної безпеки факт використання правового механізму оподаткування як виду державної фінансової підтримки суб'єктів виробництва та постачання електроенергетики нашої держави. Проаналізовано довоєнний історичний факт можливості спрямовувати кошти у розмірі спеціального податкового збору на будівництво нових та реконструкцію і модернізацію діючих об'єктів електроенергетики. Зроблено узагальнення про те, що енергетична безпека України є комплексом заходів щодо вироблення та узгодження з основними політичними суб'єктами суспільства системи цілей та забезпечення їх досягнення органами державної законодавчої і виконавчої

Copyright © The Author(s).

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

влади за допомогою нормативно-правових актів, а також здійснення заходів з виконання організаційних, фінансових, контрольно-наглядових та інших функцій для забезпечення такої безпеки шляхом сприяння діяльності суб'єктів енергетичного сектору економіки України.

Перспективи подальших досліджень полягають у подальшому обґрунтуванні напрямів забезпечення енергетичної безпеки в Україні через застосування способів правового регулювання податкового навантаження на таких виробників та визначення пріоритетних напрямів лібералізації оподаткування суб'єктів ринку електроенергії в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, безпекова політика держави, воєнний стан, генезис законодавства України, енергетична безпека, оподаткування, податково-правовий механізм, правове забезпечення, енергетична безпека.

Постановка проблеми. Ефективне адміністративно-правове забезпечення енергетичної безпеки є невід'ємним елементом забезпечення економічної безпеки держави та необхідною умовою стабілізації усієї економіки України у період сучасних глобальних викликів з метою задоволення потреб господарського комплексу та населення в електричній енергії в умовах правового режиму воєнного стану.

Актуальність авторської позиції щодо важливості забезпечення енергетичної безпеки знаходимо у доведеному науковому доробку класика вітчизняного адміністративного права, професора Битяка Ю. П., який зазначає, що оскільки енергетичний комплекс є системним господарським «організмом», що знаходиться у постійно функціонуючому стані та у стані постійного розвитку, органічно вимагається забезпечення його надійності, стабільності та безпеки нормами систематизованого законодавства [1, с. 23].

Тобто, раціональна нормативно-правова політика держави щодо економічної складової забезпечення енергетичної безпеки є важливим фактором надійного і сталого функціонування енергетичної галузі нашої держави. В умовах правового режиму воєнного стану особливого значення набуває забезпечення і постійне підтримання стану енергетичної безпеки держави та темпів подолання Україною скрутного становища із генеруванням енергетичних ресурсів.

Податкове забезпечення відносин енергетичної безпеки наразі, на нашу думку, поряд із різними іншими факторами, полягає у закріпленні певних законодавчих режимів стимулюючого (інвестиційного) оподаткування виробників (постачальників) електричної енергії. Тобто, податковоправові засади державного регулювання енергетичної безпеки в Україні реалізуються через систему фіскальних інструментів, які спрямовані на забезпечення стійкості енергетичного сектору, розвиток відновлювальних джерел енергії (надалі — ВДЕ), енергоефективності та енергозбереження, а також на скорочення залежності від імпортованих енергоресурсів.

Метою даної статті є спроба охарактеризувати податково-правові засади державного забезпечення енергетичної безпеки в Україні в історичному аспекті та особливості формування фінансово-господарського стану виробників електричної енергії в різні періоди, а також надати пропозиції щодо інструментів правового регулювання величини показника податкового навантаження на таких виробників та визначити загальні пріоритетні напрями лібералізації державної податкової політики щодо суб'єктів ринку електроенергії в Україні.

Аналіз основних досліджень. Дослідженням енергетичної політики держави у частині правового забезпечення ринку електроенергії та енергетичної безпеки загалом присвячено значна кількість досліджень вітчизняних науковців як представників різних галузей права, економіки, державного управління. Зокрема, слід звернути увагу на комплексні дослідження таких науковців та аналітиків-практиків як Берлач Г. В., Битяк О. Ю., Віхров О. П., Губрієнко О. М., Майданевич М. В., Рябченко О. П., Шевченко О. А. [1–7] та ряду інших.

Проте, особливості адміністративно-правового впливу податків на формування енергетичної безпеки в Україні не були досліджені належним чином представниками вітчизняної адміністративно-правової науки, що спонукає автора до подальших досліджень у даному напрямі та формування пропозицій щодо зниження податкового навантаження і забезпечення належного рівня фінансово-господарського стану вітчизняних виробників електричної енергії.

Виклад основного матеріалу. Стимулюючий державний адміністративно-правовий вплив на забезпечення енергетичної безпеки полягає у створенні належних умов для функціонування суб'єктів-виробників на ринку електроенергії, в тому числі й через фіскальні механізми. Адже тісний взаємозв'язок держави та виробників електроенергії нами пов'язується, у першу чергу, з публічним інтересом держави, який характеризується можливостями держави та вимогами суспільства щодо фінансового забезпечення виконання державою комплексу завдань і функцій.

Досліджуючи наразі особливості податково-правової складової механізму забезпечення енергетичної безпеки, звернемо увагу на той факт, що протягом сучасного періоду державотворення в Україні на структуру та кінцеву величину вартості товарів, робіт, послуг у сфері електроенергетики впливали ряд фінансово-правових інструментів, серед яких ключове місце належить прямим та непрямим податкам, зборам та іншим обов'язковим платежам та рентним платам.

Тобто, державна податкова політика України є засобом публічно-правового регулювання фінансової діяльності держави у різних галузях її економіки. Така діяльність, у першу чергу, полягає у організації та здійсненні процесу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів держави. Метою зазначеної державної управлінської діяльності є адміністративне забезпечення функціонування усіх верств населення у межах країни та здійснення міжнародного співробітництва. Зазначений процес у науці адміністративного права називається фінансово-управлінськими правовідносинами, однією із важливих ланок якого є податкові правовідносини.

Отже, буде логічним розпочати аналіз генезису нормативно-правового регулювання податкового забезпечення відносин енергетичної безпеки з початку відновлення Україною власної незалежності (1991 р.), а також акцентувати увагу на набрання чинності у 2011 році Податкового кодексу України (надалі — ПК України) як законодавчого акта, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів. Зокрема, зазначений кодифікований нормативно-правовий акт визначив вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства тощо [8].

У редакції ПК України (2011–2014р.р.) у ст. 9 («Загальнодержавні податки та збори») було зафіксовано справляння збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками (п. 9.1. 17) [8].

Довідково слід зазначити, що у попередній період побудови податкової системи України даний збір також існував та закріплювався п. 25 ст. 13 («Види податків і зборів (обов'язкових платежів), що справляються на території України») Розділу II («Види податків і зборів (обов'язкових платежів) і порядок зарахування їх до бюджетів і державних цільових фондів») Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р. № 1251-ХІІ [9], який втратив чинність після прийняття ПК України.

Отже, главою 3 («Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками») Розділу XIV («Спеціальні податкові режими») ПК України протягом 2011–2014 років визначався порядок нарахування та сплати зазначеного вище збору (надалі — Збір).

Беручи за основу норми статей 310–313 ПК України, надамо коротку характеристику Збору та його значенню для адміністративно-правового забезпечення національної енергетичної безпеки:

- платниками збору були оптові постачальники та виробники електричної енергії, які мали ліцензію на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії та продавали її поза оптовим ринком електричної енергії і теплової енергії (ст. 310);
- об'єктом оподаткування збором було: а) для оптового постачальника електричної енергії — вартість відпущеної електричної енергії без урахування податку на додану вартість (надалі — ПДВ); б) для юридичних осіб — вартість відпущеної електричної енергії, що продається поза оптовим ринком електричної енергії, зменшена на вартість електричної енергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками та/або з відновлюваних джерел енергії, а для гідроенергії — виключно у частині виробленої малими гідроелектростанціями без урахування ПДВ (ст. 311).
- ставка збору становила 3 відсотки від вартості фактично відпущеної платником збору електричної енергії без урахування ПДВ (ст. 312) [8].

Аналізуючи податково-правовий механізм адміністрування збору, нами зазначається визначається складова сприяння забезпеченню енергетичної безпеки в наступному. У ст. 313 («Порядок обчислення і сплати збору») ПК України були закладені певні стимулюючі економічні особливості для виробника чи оптового продавця електроенергії як платника такого Збору. Виробники електричної енергії на малих гідроелектростанціях потужністю до 20 МВт спрямовували кошти у розмірі збору на будівництво нових та реконструкцію і модернізацію діючих малих гідроелектростанцій потужністю до 20 МВт. (п. 313.5) [8].

Отже, засобами податкового забезпечення енергетичної безпеки нами визначається можливість спрямовувати кошти у розмірі збору (фактично належні державі як «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку» [8]) на будівництво нових та реконструкцію і модернізацію діючих малих гідроелектростанцій є у повній мірі механізмом непрямої (податкової) державної фінансової підтримки гідро електроенергетики нашої держави.

На підставі аналізу зазначеного вище елементу стимулюючого (інвестиційного) оподаткування, робимо узагальнення про те, що державна політика податкового забезпечення енергетичної безпеки України є комплексом вироблення та узгодження органами державної законодавчої і виконавчої влади як представниками суспільства системи цілей та забезпечення їх досягнення за допомогою нормативно-правових актів, а також здійснення заходів з виконання організаційних, фінансових, контрольно-наглядових та інших функцій для забезпечення розвитку цього сектору шляхом сприяння організації та здійсненню процесу будівництва нових та реконструкції, а також модернізації діючих об'єктів гідро електроенергетики.

Проте, незважаючи на очевидний загальний суспільно-економічний та конкретний безпековий ефект від податкового стимулювання для суб'єктів ринку електроенергії, Законом України від 28.12.2014 № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи» внесено зміни до ПК України, згідно з якими було скорочено кількість податків та зборів, які справляються в Україні шляхом трансформування або скасування. Поряд з цими суперечливими змінами також включено до переліку підакцизних товарів електричної енергії, внаслідок чого скасовується збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію [10].

Поряд із скасуванням правового механізму стимулюючого оподаткування для суб'єктів електроенергетики як важливого засобу забезпечення енергетичної безпеки, зазначений вище закон містив окремі несистематизовані елементи підтримки стану енергетичної безпеки у нашій державі:

- 1) приведено у відповідність норми ПК України до положень Закону України «Про ринок електричної енергії», що полягає у визначенні платниками акцизного податку виробників електричної енергії, які мають ліцензію на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії і продають її на ринку електричної енергії;
- 2) уточнено і перелік операцій, які є об'єктом оподаткування акцизним податком — передача для власного споживання в межах одного підприємства електричної енергії, що вироблена на цьому підприємстві, виключена з об'єкта оподаткування;
- 3) звільнено виробників електричної енергії від сплати акцизного податку з електроенергії для власного споживання [11].

Доцільно більш детально проаналізувати нормативно-правове регулювання останнього із зазначених нами пунктів. Отже, згідно ПК України до операцій, що є об'єктом оподаткування акцизним податком належать і реалізація та/або передача в межах одного підприємства підакцизних товарів (продукції) з метою власного споживання, промислової переробки, своїм працівникам, а також здійснення внесків підакцизними товарами (продукцією) до статутного капіталу. Водночас, норма підп. 213.1.2 п. 213.1 ст. 213 ПК України не поширюється на операції з передачі в межах одного підприємства електричної енергії (за кодом 2716 00 00 00 згідно з УКТ ЗЕД), виробленої на об'єктах електроенергетики [8].

Отже, сформований станом на 2017 рік податково-правовий механізм сприяння стабільному стану енергетичної безпеки в нашій державі з певними незначними змінами існував до початку 2022 року та був спрямований на активізацію євроінтеграційних та євроатлантичних процесів України. Після початку ворожого повномасштабного вторгнення стан забезпечення енергетичної безпеки України особливо загострилося з огляду на значні проблеми в енергетичному та інших секторах економіки України періоду воєнного стану.

У 2023–2024 роках відбулися значні зміни у податковому регулюванні відносин енергетичної безпеки, основним серед яких є зростання податкового навантаження через воєнні збори та спеціальні бюджетні ініціативи. При наявності потреб у фінансуванні оборонних програм, а також поступової гармонізації з нормами ЄС, спостерігається підвищене податкове навантаження та деталізація вимог до платників податків сектору електроенергетики. На період воєнного стану діє обов'язковий військовий збір у розмірі 5%. Також активізовано документальні перевірки, зокрема щодо великих платників податків, підприємств стратегічного значення та суб'єктів, що працюють у галузях, які пов'язані з критичною інфраструктурою [12].

Серед прикладів стимулюючого оподаткування суб'єктів енергетичного сектору слід відзначити:

- звільнення від сплати ПДВ і ввізного мита для імпорту енергетичного обладнання (електрогенератори, турбіни, інвертори, сонячні панелі, акумулятори тощо) на період дії воєнного стану, але не більше, ніж до 1 січня 2026 року;
- розширено підхід до визначення контрольованих операцій (трансфертне ціноутворення) по податку на прибуток: (ст. 39 ПКУ), зокрема у випадках, коли між суб'єктами існує фактичний економічний зв'язок, навіть без формального володіння часткою у статутному капіталі, що створює нові зобов'язання щодо обґрунтування ринкових цін у внутрішньогрупових транзакціях [8].

Також прикладом податково-правового регулювання відносин енергетичної безпеки є фіскальні пільги й стимулюючі інструменти для суб'єктів, що використовують відновлювальні джерела електроенергетики (надалі — ВДЕ), енергоефективні технології та інфраструктуру:

- зниження або тимчасове скасування податків на прибуток, майнових податків, акцизів, ПДВ тощо для проектів ВДЕ;
- використання інвестиційного податкового кредиту, розподілу відповідних витрат на кілька років;
- податкові пільги для енергетичного аудиту, сучасних систем теплопостачання, когенерації, а також для виробників електроенергії з альтернативних джерел (зокрема «зелений тариф» в поєднанні зі спрощеним оподаткуванням) тощо [13].

Такі інструменти прямо впливають на енергетичну безпеку, підвищуючи частку локально виробленої енергії, розподіленої генерації та імунітет до зовнішніх ризиків. **Енергетична стратегія України на період до 2050 року** прямо вказує на роль модернізації податкового та регуляторного законодавства,

зокрема через стимулювання інвестицій у ВДЕ, мережі та енергоефективність. Державний бюджет передбачає відповідні бюджетні трансфери, дотації, компенсації тарифів, у тому числі для захисту населення та промисловості від стрибків цін на енергоресурси, що посилює соціально-економічний компонент енергетичної безпеки. До 1 січня 2029 року продовжується пільговий режим — звільнення від ПДВ операцій з ввезення обладнання, необхідного для відновлення української енергетики [14].

Висновки. Наразі енергетична безпека в Україні розглядається як складова національної безпеки. Адміністративно-правове регулювання стану енергетичної безпеки здійснюється при допомозі норм Конституцією України, законів України «Про енергетичну безпеку», «Про енергозбереження», «Про ринок електричної енергії», «Про альтернативні джерела енергії», «Про ринок природного газу» та іншими нормативно-правовими актами. У відповідності до норм та приписів ПКУ України, державна податкова політика щодо вітчизняних виробників та постачальників електроенергії періоду воєнного стану реалізовується на засадах забезпечення спеціальної (пільгової) стратегії щодо встановлення загальних економіко-правових та фіскальних механізмів забезпечення енергетичної безпеки.

Перспективами для подальшого дослідження у царині проблем публічного податково-правового регулювання відносин енергетичної безпеки в Україні є встановлення у період воєнного стану для виробників електричної енергії об'єктивного рівня податкового навантаження та відновлення механізму державної фінансової підтримки вітчизняних виробників електричної енергії.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Один із співавторів статті є членом редакційної колегії журналу. З метою врегулювання потенційного конфлікту інтересів зазначений автор був усунутий від усіх етапів редакційного розгляду даного рукопису, включаючи добір рецензентів та прийняття редакційного рішення.

Стаття пройшла незалежне подвійне сліпе рецензування (double-blind peer review) відповідно до редакційної політики журналу.

Інших конфліктів інтересів автори не заявляють.

Література

1. Битяк О. Ю. Господарсько-правове забезпечення функціонування електроенергетичного ринку України : дисертація на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. спец. 12.00.04. Харків, 2010. 245 с. URL: <http://mydisser.com/ru/search.html?srchwhat> (дата звернення: 14.02.2026).
2. Берлач Г. В. Теоретичні аспекти та юридичні підходи до визначення правової природи суспільних відносин, що виникають у сфері природних монополій. *Правові новели*. 2018. № 6. С. 58–64. URL: https://www.legalnovels.in.ua/journal/6_2018/6_2018.pdf (дата звернення: 22.02.2026).
3. Віхров О. П. Правові засади регулювання ринку електричної енергії. *Економіка та право*. 2016. № 1 (43). С. 11–18. URL: <https://infopacket.knu.ua/SubjectInfo?subjectId=8624> (дата звернення: 15.02.2026).
4. Губрієнко О. М. Організаційно-правові засади державного управління галузі електроенергетики в Україні дис... канд. юрид. наук 12.00.07. Запоріжжя, Запорізь. нац. ун-т, 2006. 248 с.
5. Майданевич Н. В. Аміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, НУБіП України, 2015. 19 с.
6. Рябченко О. П. Деякі правові засади розуміння енергетичної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 3, № 89. С. 82–86. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.11>. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/336475/325111> (дата звернення: 17.02.2026).
6. Шевченко О. А. Енергетична безпека як невід'ємний елемент забезпечення економічної безпеки держави в стратегіях національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 67. С. 163–168. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/250005/247377> (дата звернення: 16.02.2026).
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12. 2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 14.02.2026).
9. Про систему оподаткування : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1251-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (дата звернення: 14.02.2026).
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи : Закон України від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text> (дата звернення: 14.02.2026).

11. Про ринок електричної енергії : Закон України 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
12. Вдовиченко В. Податкові особливості у енергетичному секторі: актуальні зміни та юридичні коментарі. Консультація Юридичної агенції «Федотов і партнери» від 07.08.2025 р. URL: <https://www.fedotovpartners.com/post/podatki-v-energetici-zmini-ta-yuridichni-komentari-vid-fedotov-partners> (дата звернення: 17.02.2026).
13. Іванов Ю. Податкова політика у сфері енергоефективності. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. Вип. 40. Ч. 1. С. 135–143. URL: <https://www.ndc-ipr.org/media/publications/files/formation-of-market-economy-in-Ukraine-2108-40-part1-pages-135-143.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).
14. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.02.2026).

References

1. Bytyak, O. Yu. (2010). *Hospodarsko-pravove zabezpechennia funktsionuvannia elektroenerhetychnoho rynku Ukrainy* [Economic and legal support for the functioning of the electricity market of Ukraine] (Doctoral dissertation). Kharkiv. Retrieved from <http://mydisser.com/ru/search.html?srchwhat=> [in Ukrainian].
2. Berlach, H. V. (2018). Teoretychni aspekty ta yurydychni pidkhody do vyznachennia pravovoi pryrody suspilnykh vidnosyn, shcho vynykaiut u sferi pryrodnykh monopolii [Theoretical aspects and legal approaches to determining the legal nature of social relations arising in the sphere of natural monopolies]. *Pravovi novely*, (6), 58–64 [in Ukrainian].
3. Vikhrov, O. P. (2016). Pravovi zasady rehuliuвання rynku elektrychnoi enerhii [Legal principles of regulating the electricity market]. *Ekonomika ta pravo*, 1(43), 11–18 [in Ukrainian].
4. Hubriienko, O. M. (2006). *Orhanizatsiino-pravovi zasady derzhavnoho upravlinnia v haluzi elektroenerhetyky v Ukraini* [Organizational and legal principles of public administration in the electricity sector in Ukraine] (Doctoral dissertation). Zaporizhzhia [in Ukrainian].
5. Maidanevych, N. V. (2015). *Administratyvno-pravove rehuliuвання vidnosyn u sferi elektroenerhetyky* [Administrative and legal regulation of relations in the electricity sector] (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
6. Riabchenko, O. P. (2025). Deiaki pravovi zasady rozuminnia enerhetychnoi bezpeky [Some legal principles of understanding energy security]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, 3(89), 82–86. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.11> [in Ukrainian].
7. Shevchenko, O. A. (2021). Enerhetychna bezpeka yak nevidiemnyi element zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy v stratehiakh natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Energy security as an integral element of ensuring the economic security of the state in the national security strategies of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, (67), 163–168. Retrieved from <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/250005/247377> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Tax Code of Ukraine* [Podatkovyi kodeks Ukrainy]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (1991). *On the taxation system* [Pro systemu opodatkuvannia]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On amendments to the Tax Code of Ukraine and certain laws of Ukraine regarding tax reform* [Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo podatkovoi reformy]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text> [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On the electricity market* [Pro rynek elektrychnoi enerhii]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> [in Ukrainian].
12. Vdovychenko, V. (2025, April 7). Podatkovi osoblyvosti u enerhetychnomu sektori: aktualni zminy ta yurydychni komentari [Tax features in the energy sector: current changes and legal comments]. Retrieved from <https://www.fedotovpartners.com/post/podatki-v-energetici-zmini-ta-yuridichni-komentari-vid-fedotov-partners> [in Ukrainian].
13. Ivanov, Yu. (2018). Podatkova polityka u sferi enerhoefektyvnosti [Tax policy in the field of energy efficiency]. *Formuvannia rynkovoї ekonomiky v Ukraini*, 40(1), 135–143. Retrieved from <https://www.ndc-ipr.org/media/publications/files/formation-of-market-economy-in-Ukraine-2108-40-part1-pages-135-143.pdf> [in Ukrainian].
14. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *On approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period until 2050* [Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2050 roku]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 15.04.2026

Mushenok Viktor

*Doctor of Science of Law, Professor,
Head of the Department of Theory of Law,
International Law and Private Law
Educational and Scientific Institute of
International Relations and Law
Kyiv International University*

TAX AND LEGAL INSURANCE OF ENERGY SECURITY IN UKRAINE: GENESIS OF RELATIONS BEFORE THE BEGINNING AND DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE

Summary. Introduction. The article describes the tax and legal principles of the state policy of ensuring energy security in Ukraine. In particular, the genesis of the influence of the tax mechanism in force from 1991 until the beginning of the declaration of the legal regime of martial law (2022) and during its period of operation (up to this time) on the formation of the financial and economic condition, stability of producers and wholesale suppliers of electricity and energy security of the state is studied.

The purpose of the article is an attempt to characterize the tax and legal principles of the state provision of energy security in Ukraine in the historical aspect and the features of the formation of the financial and economic condition of producers of electricity in different periods, as well as to provide proposals for instruments of legal regulation of the size of the tax burden indicator on such producers and to determine the general priority areas of liberalization of the state tax policy regarding entities of the electricity market during the period of martial law in Ukraine.

Materials and methods. The materials of the study were the regulatory legal acts of Ukraine: the Tax Code of Ukraine, the laws of Ukraine "On the Taxation System", "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Certain Laws of Ukraine on Tax Reform", "On the Electricity Market", "On Amendments to the Tax Code of Ukraine on the Features of Taxation during the Period of Martial Law", the Energy Strategy of Ukraine for the Period Until 2050 and other legislative acts of Ukraine.

The methodological basis of the study is the following methods. Theoretical methods: analysis and synthesis, comparison and generalization of approaches to tax and legal mechanisms of stimulating influence on producers and wholesale suppliers of electricity as elements of ensuring energy security; abstraction and specification of structural components of the general taxation system of the specified subjects. Empirical methods: assessment and generalization of opportunities for improving domestic tax legislation regarding procedures for ensuring energy security during the period of the legal regime of martial law, and determination of prospects for post-war reconstruction and European integration.

Results. The peculiarity of the administrative and legal regulation of relations ensuring energy security is the fact of using the legal mechanism of taxation as a type of state financial support for entities producing and supplying electricity in our state. The pre-war historical fact of the possibility of directing funds in the amount of a special tax levy for the construction of new and reconstruction and modernization of existing electricity facilities is analyzed. It is generalized that the energy security of Ukraine is a set of measures to develop and coordinate with the main political entities of society a system of goals and ensure their achievement by state legislative and executive bodies using regulatory legal acts, as well as the implementation of measures to perform orga-

nizational, financial, control and supervisory and other functions to ensure such security by facilitating the activities of entities in the energy sector of the economy of Ukraine.

Prospects for further research are to further substantiate the directions of ensuring energy security in Ukraine through the application of methods of legal regulation of the tax burden on such producers and the determination of priority areas of liberalization of taxation of electricity market entities in Ukraine.

Key words: administrative and legal regulation, state security policy, martial law, genesis of Ukrainian legislation, energy security, taxation, tax and legal mechanism, legal support, energy security.